

Ivan
Basić

Dimenzije struke

Razgovor s Igorom Fiskovićem

ZAGREB, TRAVANJ/SVIBANJ 2008.

18. ožujka 1878. Izidor Kršnjavi održao je prvo predavanje na “Stolici za povijest umjetnosti i arheologiju” ondašnjega Mudroslovnog fakulteta, počevši predavati “poviest umjetnosti i klasičnu umjetničku arheologiju”. Taj se nadnevak uzima kao *dies natalis* institucionalizirane nastave povijesti umjetnosti u našoj zemlji, koja tako ove godine slavi stotridesetu obljetnicu postojanja. U potencijalno obilježavanje tog jubileja skladno se uklapa dvadeseta godišnjica smrti Milana Preloga, ali i tekuća izložba *Dominikanci u Hrvatskoj*, pa se za komentar navedene problematike činilo logičnim obratiti profesoru zagrebačkoga Odsjeka za povijest umjetnosti, uglednom povjesničaru umjetnosti Igoru Fiskoviću.

Tri godine nakon diplomiranja akademik prof. dr. Igor Fisković (Orebići, 1944.) zaposlen je kao asistent na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, gdje je prešao sve uobičajene institucionalne stube do sadašnjega, najvišeg zvanja redovitoga profesora u trajnom zvanju. Na matičnome odsjeku neprekidno djeluje od 1971., predajući opću i nacionalnu umjetnost kasnoga srednjeg vijeka, a od 1982. i kao voditelj Katedre za srednjovjekovnu umjetnost. Bilo da se radilo o produbljenim analizama pojedinih spomeničkih jedinica ili interdisciplinarnim sintetskim studijama regionalnoga i nacionalnog umjet-

ničkog stvaralaštva, na bogatoj su profesorovoj bibliografiji učile generacije studenata povijesti umjetnosti, prije svega oni zagrebački, koji su bili u prilici pridružiti im njegovu živu riječ na predavanjima kao i na mnogobrojnim studijskim putovanjima. Mnogi među njima su danas i sâmi cijenjeni povjesničari umjetnosti, djelujući na čvrstim stručnim i etičkim zasadama stečenim, bez sumnje, i zaslugama profesora Fiskovića koji je za svoj znanstveni doprinos dobio više nagrada od 1987. naovamo. Doda li se svemu ovome da je Igor Fisković jedan od najdugovječnijih vanjskih suradnika Instituta za povijest umjetnosti, još od 1964. godine, postaje jasnim da je potraga za dostojnim sugovornikom u prilici časnoga jubileja struke po svemu sudeći dospjela na najbolju moguću adresu. Pročelnika Odsjeka za povijest umjetnosti u pet mandata zamolili smo tim povodom za razgovor. Kao *unus ex curiosis* istaknimo i da se prvi zbornik radova koji je profesor Fisković uredio – a riječ je o nezaobilaznim naslovima poput *Likovna kultura Dubrovnika XV. i XVI. st.*, *Ivan Duknović i njegovo doba* ili *Tisuću godina hrvatskog kiparstva* – odnosio upravo na *Sto godina nastave povijesti umjetnosti na Sveučilištu u Zagrebu*. Razgovor je vođen na Filozofskom fakultetu, na Odsjeku za povijest umjetnosti.

SUMMARY: DIMENSIONS OF ART HISTORY. INTERVIEW WITH IGOR FISKOVIĆ

Interview with distinguished art historian Igor Fisković, member of the Department of Art History of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb since 1971. The interview was held on the

occasion of the 130th anniversary of the Department, 20th anniversary of the death of Professor Milan Prelog (1919-1988) and the exhibition *The Dominican Order in Croatia* curated by Igor Fisković.

Izravno angažiranje u službi zaštite spomenika bio je moj odgovor na prilike agresije i osobna želja da pomognem u očuvanju i obnovi spomenika koji su tih godina bili izravno ugroženi. Sigurno kulturna dobra ne držim tek pukim predmetom znanstvenog interesa, jer me u cjelini zaokuplja njihova sudbina: u nastajanju, u trajanju i u održavanju. Time je bilo potaknuto i sudjelovanje u radu ustanova ili tijela usmjerenih njihovu spašavanju i obnovi, svestranom vraćanju u dostojni život.

↑ Igor Fisković, Ivan Tenšek i Josip Stošić, Šolta, 1971.

Počeci Vašeg rada na Odsjeku za povijest umjetnosti bili su vezani uz profesora Milana Preloga kojemu ste bili asistent na Katedri za srednjovjekovnu umjetnost. Možete li nam reći nešto više o tim počecima?

Zaposlen sam na fakultetu već davne 1971. kao asistent profesora Preloga i on je uvelike usmjerio moju djelatnost s naglaskom na povezivanje teorije i prakse. Prepuštao mi je seminare iz opće i nacionalne povijesti umjetnosti srednjeg vijeka, a iz područja potonje davao i prve zadatke – tada vezane uz izgradnju autoceste u najjužnijem primorju Hrvat-

ske. Otada su i moja zanimanja, odnosno terenska istraživanja ostala jače vezana uz taj prostor prebacujući se postupno s područja arheologije na kasnija razdoblja, u prvom redu na naslijeđe urbanih središta koje je mnogo kompleksnije i osobno mi sa svim likovnim vrstama još uvijek intrigantnije. U tom pogledu s profesorom sam u nizu akcija, oko mnogih tema i pitanja održavao konzultacije jer je bio otvoren za razgovor, sa širokim poljem svojih znanja i dubinom mišljenja vrlo poticajni učitelj tako da mi je dodir s njime i nakon obrane doktorata 1975. umnogome bio dragocjen.

Dva su temeljna aspekta djelovanja povjesničara umjetnosti: terenska istraživanja (bilo arheološke kampanje, bilo direktna autopsija spomenika) i kabinetski rad. Koji od tih dvaju pristupa smatrate sebi bližim?

Nisam siguran koliko baš arheološke kampanje metodološki spadaju u domenu povjesničara umjetnosti iako sam u brojnim sudjelovao slijedom iskustva starijeg naraštaja hrvatskih povjesničara umjetnosti koji su po negdašnjim fakultetskim programima studirali oba predmeta. Njihovo je razdvajanje nametnulo polaganje težišta na analize drugoga tipa ili smjera, poglavito na prosuđivanje formalnih vrsnoća graditeljskih ostvarenja i djela raznih vrsta likovnog izraza umjesto na golu rekonstrukciju davnih faza ljudskog života. Razumljivo su i u nas prevagnuli ogleđi vizualno atraktivnih, u svim dimenzijama unutar prostora postojećih ostvarenja za tumačenja kojih ima i veći broj izvora. U tom smislu smatram da analitičko propitivanje fenomena koji *a priori* sadrže umjetničku volju i duhovno-estetsku komponentu pruža veća zadovoljstva bez obzira na to što se kabinetski rad u oba područja obvezatno nadovezuje na autopsiju spomenika. Ona se razumljivo dopunjava s podacima iz pisanih vrela, proširuje na ikonološka tumačenja i u mojim viđenjima stječe prednost kojoj istraživačka znatiželja nije jedini motiv ili cilj dočim uključuje svestraniji pristup, najposlije omogućava i interpretacije koje mi se čine bližima kao čin potvrđivanja humanističke podloge izabrane struke s kojom danomice živim. Iz tih se razloga bavim nacionalnim naslijeđem primorja ne tajeći koliko mi je u početku koristilo rano praćenje rođenoga oca od kojeg sam se osamostalio izabravši boravak u Zagrebu kao mjestu studija. No poglavito mi je on usadio koliko istraživački duh toliko i osjećaj dužnosti kad sam već završio studij koji nisam izabrao po inerciji nego stjecajem okolnosti pri upisu na Sveučilište, gdje sam dobio i zavolio ovo dinamično zaposlenje.

Neke su od jezgara Vašeg djelovanja rano-kršćanska umjetnost i arhitektura u pagu-

su i na otocima, zatim razvoj srednjovjekovne arhitekture i skulpture od predromanike do renesanse, pa urbanizam, ikonografija... U takvu širokom i interdisciplinarnom radijusu interesa rasprostrtom na geografskom području čitavoga istočnog Jadrana, zacijelo su Vam neke teme intimno bile privlačnije od drugih?

Prve sadržaje koje spominjete pomalo i napuštam makar i ne zanemarujem jer težim za utvrđivanjem regionalnih mijena umjetničkih htijenja i napona stilskih dosegâ. Tako se slijedom shvaćanja koje sam istaknuo jače okrećem izučavanju spomenika na kojima je više izražen kriterij likovnih vrsnoća, pa sam u posljednje vrijeme najviše i pisao o skulpturi humanističkog razdoblja što je u nas itekako izražajna. Kako sam ostao vjeran baštini jadranske Hrvatske, posebno držim do povezivanja djela figuralnog stvaralaštva s mnogoglasnom kulturom i kontinuiranom tradicijom visokih dometa povijesnog života u prostoru. Zacijelo svatko nosi i svojim radom provodi vlastito shvaćanje struke i svoje uloge u njoj. Mene je zaokruživanje tematskih poglavlja i sadržajnih sklopova privlačilo čak više od objavljivanja općenito slatkih otkrića kao što je prepoznavanje starih majstora i uspostavljanje njihovih opusa, u čemu sam također ostavio neki doprinos. Ne mogu reći da sam uvijek težio, ali sam veće zanimanje polagao u uočavanje problema i iznošenje teza pri svakom pristupu i obradi građe. Poradi njezine višestране kontekstualizacije, primjerice, utrošio sam onoliko snage sa svim raspoloživim znanstvenim instrumentarijem u dokazivanju značenja znamenitog reljefa hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. iz 11. stoljeća. Iako mi je srednji vijek zadugo bio miliji, nisam se ograničio na njegova stilska razdoblja jer su kasnija odista izričajno bogatija. Možda se ta širina zgodimice čini neobičnom, ali sam u sebi sretan što sam pri pisanju studija i članaka obuhvatio zbilju umjetničkog stvaralaštva od 4. do 16. stoljeća jer su se te međusobno neraskinute epohe mahom odnosile na prostor koji osjećam zavičajnim, pa mu se i stalno vraćam.

Recite nam malo više o tom vlastitom shvaćanju struke i svoje uloge u njoj, odnosno o istraživačkim doprinosima koje smatrate značajnima.

Budući da se ne smatram nego tek jednim učenikom velikih učitelja koji su podučavali sredinom prošlog stoljeća kad sam studirao, možda smijem navesti neke metodološke pomake što sam ih pokušao načiniti u tijeku znanstvenog djelovanja. Spomenut ću tek one koji su mi donekle i draži jer upozoravaju na korelacije umjetničkih zbivanja s kulturnim i drugim povijesnim stanjima ili prilikama, a proizlaze iz naslova objavljenih radova kao što je npr. *Dubrovačko slikarstvo i društveni okviri njegova razvoja u 14. stoljeću*, jer je otvorio primjenu socijalnoekonomske podloge u procjeni stvaralaštva jedne likovne vrste uključujući mnoge inače zanezarene podatke. Nešto slično postiže i studija *Skulptura u urbanističkom usavršavanju renesansnog Dubrovnika* kao osvrt na medij o kojem se s toga stajališta dotad nije govorilo. O originalnosti posezanja u istoj sredini govore i studije *Dubrovački Zelenci*, *Antički motivi u državnoj simbolici Dubrovnika* te *O značenju i porijeklu renesansnih reljefa na portalu Kneževa dvora*, premda su potonju drugi dopunjali svojim, zgodimice i različitim zaključcima. Sličnu liniju, premda poglavito u polju likovnosti, zadržavaju *Za Jurja Matijeve i Veneciju* kao i *Problemi predložaka za reljef J. Dalmatinca na Arnirovoj raki iz Splita*, odnoseći se na opus majstora koji sam uspio i proširiti u broju, a najpodrobnije i obraditi u zasebnom poglavlju *Juraj Dalmatinac u Ankoni*. I tako se između analize i sinteze prilično toga naredalo od opće usvojenih poput *Salonitanski tip ranokršćanskih sarkofaga*, preplićući provjerljive teze (npr. *Crkveno graditeljstvo dubrovačke regije u svjetlu povijesti od 9. do 11. st.*) sa smionijim promišljanjima (npr. *Jesu li Polače na Mljetu bile sijelo vladara Dalmacije?*). Njih se nisam bojao ni zalazeći u šire kulturna područja (npr. *Literarni i likovni prikazi Muke Kristove u hrvatskom srednjovjekovlju*), a uz pojačani interes za značenje djela u povijesnom kontekstu mislim da nisam narušio njihovu objektivnu vrijednost. Sve objavljeno kazuje kako ne pristajem na

jednoznačne zadatke struke jer takvih valjda ni nema, a osobno ne mogu biti sudac vlastitog rada. Svakako ga nisam ograničio na istraživanja poput onih iznesenih u prvimencijama *Prijedlog za kipara Jurja Petrovića* ili *Benedictus pinsit*, kad sam se približio otkrivanju punijeg stanja faza prošlosti preko djela o kojima sam imao što reći.

Manje je poznato Vaše djelovanje u konzervatorsko-restauratorskim institucijama. Između ostalog, od 1992. do 1996. bili ste ravnatelj ondašnjeg Zavoda za zaštitu spomenika u Dubrovniku, gdje ste – kao prvu u regiji – osnovali i restauratorsku radionicu za pokretnu umjetničku baštinu. Bili ste član Savjeta za zaštitu spomenika kulture Hrvatske 1987.-1990. Kakve su sličnosti i razlike između znanstveno-nastavne djelatnosti povjesničara umjetnosti i konzervatorske prakse?

Izravno angažiranje u službi zaštite spomenika bio je moj odgovor na prilike agresije i osobna želja da pomognem u očuvanju i obnovi spomenika koji su tih godina bili izravno ugroženi. Sigurno kulturna dobra ne držim tek pukim predmetom znanstvenog interesa, jer me u cjelini zaokuplja njihova sudbina: u nastajanju, u trajanju i u održavanju. Time je bilo potaknuto i sudjelovanje u radu ustanova ili tijela usmjerenih njihovom spašavanju i obnovi, svestranom vraćanju u dostojni život. Konzervatorska praksa bi se trajno morala nadovezivati na istraživačku djelatnost kakvu sam Vam ocrtao jer je nastojim i provoditi, pa osim otkrivanja ranokršćanskih tragova u širem prostoru Stona, mogućeg određivanja specifičnosti dubrovačkog graditeljstva od ranog srednjeg vijeka, pamtim davno vođenje zahvata oko benediktinske crkvice Sv. Mihovila na Šipanu iz 11. stoljeća. Sada sam na sličan način zaokupljen spoznavanjem osobitosti i vidovima obnove franjevačkog sklopa na Badiji kraj Korčule, za urbanu jezgru koje sam nedavno završio elaborat uspjelog upisa u Tentativnu listu UNESCO-ova Registra svjetske baštine. Premda takve spone rada općenito u nas sve više labave zbog novog zakonodavstva i ustroj-

stva same zaštitarske službe, u mojem su iskustvu stekle vrlo povoljne obrise. No, nažalost, fakultetska nastava povijesti umjetnosti im ne pruža dovoljno prilika, s obzirom na to da ima male mogućnosti djelotvorno zadirati u problematiku konzervacije i restauracije koja se u odskorašnoj praksi sve više svodi na krute okvire prenaplašeno administrativne naravi.

Mnogi se studenti povijesti umjetnosti i mladi istraživači rado prisjećaju terenskih nastava i fakultetskih predavanja. Zacijelo slična iskustva dijele mnogi kolege iz službe zaštite spomenika. U izvjesnom ste smislu i neformalno bili mentor mnogim suradnicima i učenicima?

Oblici mentorstva ili pak neposredne suradnje s mladima unutar vezanosti uz slične sadržaje kontinuiraju i bez nabiranja o tome mogu izraziti zadovoljstvo. U malo koji grad, u rijetko koji centar ili ustanovu dođem, a da nema pojedinaca koje sam tijekom više od tri desetljeća rada na Fakultetu upoznao kao studente. To me u svakom slučaju raduje jer pokazuje dobru tradiciju uspješnosti ljudi izučenih na našem Odsjeku. Nekima sam bio i mentor, posebice onima u primorju koje ponajbolje poznajem, pa razumljivo s njima još održavam tješnju usmenu ili pismenu razmjenu mišljenja. Slično je i na mojoj katedri oko koje sam okupio pet izvrsnih mladih znanstvenika koji uspješno slijede taj kontinuitet. Donekle su spontani razgovori, čak plodne debate o spomenicima i u mojem iskustvu prije bile razvijenije, no istini za volju bilo je i manje ljudi koji su se bavili znanošću negoli ih ima danas. Pouzdano stručne dijaloge držim nužnima još od faza odgoja uz oca te ih svjesno oživotvorujem ne samo s razloga što su općenito svojstveni humanističkim disciplinama, u koje se struka povijesti umjetnosti zasigurno ubraja.

Mnogo ste puta sa suradnicima vodili studente na studijska putovanja po Hrvatskoj i inozemstvu. Tako je, primjerice, u pamćenje moje studentske generacije ostala živo utka-

na improvizirana proslava Vašega rođendana, negdje na brodu između Šipana i Lopuda, za trajanja terenske nastave 2004. U čemu vidite ponajveću korisnost takva brušenja znanja studenata izravno na spomenicima?

Nesumnjivo susret sa spomenicima svih vrsta u živome prostoru, ako hoćete i okruženju uvijek uzbudljivog krajolika, potiče nadahnutije eksplikacije od onih u predavaonici, pa omogućava puno bolje razumijevanje umjetničkih djela. Vrlo je dobro da se u današnjim oblicima nastave programski nameću ta suočavanja koja opravdano nazivate "brušenjem znanja" te da je naš Odsjek izgradio planove obilaska terena koji studentima pružaju izravni uvid u svekoliku građu. Držimo se načela kojima je ključ davno dao don Frane Bulić rekavši: "Tko je vidio jedan spomenik, nije vidio nijedan spomenik. Tko je pak vidio stotinu spomenika, taj je ustvari vidio jedan spomenik". Prije se to postizalo neobvezatnim i rjeđim godišnjim studijskim putovanjima - kako su se onda zvala - bezuvjetno učinkovitim, a neka su, eto, i upamćena po spontanijem odnosu s nastavnicima.

Na Odsjeku za povijest umjetnosti djelujete već gotovo četiri desetljeća. Više puta ste bili i njegovim pročelnikom. S obzirom na Vaše iskustvo, kako biste ocijenili promjene u znanstveno-nastavnom radu na Odsjeku u tom razdoblju? Isto tako, pristupajući kraju početnog razdoblja uvođenja Bolonjske reforme neizbježno se nameće pitanje ocjene njezina uspjeha do sada. Prema Vašem mišljenju, kakva je sadašnja bilanca zadanih ciljeva reforme visokog školstva i s njom povezane problematike?

Od mojega zaposlenja nastavni program na Odsjeku prošao je čitav niz "reformi" koje su nas prilično zamarale, iako nisu mijenjale bit nastave. Mislim da je ova "Bolonjska" dostigla kulminaciju u negativnom smislu, ne samo zato što je sve opteretila mrežom udovoljavanja administrativnim prohtjevima koji uz slabu pripremu mehanički sužavaju prostor i vrijeme usavršavanja mladih kadrova u znanstveno-istraživačkom pogledu, po-

→ Igor Fisković
u kabinetu na
Filozofskom
fakultetu,
Zagreb, 2008.,
snimio: Paolo
Mofardin

sljedično čak dovodeći u pitanje i njihovo napredovanje u nastavničkoj profesiji. No, želio bih istaknuti kako u tekućim procesima ritmičkog ubrzanja studija ne vidim veliku sreću za čitavu našu struku skopčanu uz nacionalnu baštinu. To što će netko moći studirati na stranim fakultetima nesumnjivo je vrlo dobro, ali je funkcionalno upitno što to znači za našu struku koja u svojim zahtjevima nije istovjetna tehničkim ili prirodnim, medicinskim i srodnim. Naime, uz nametnutu globalizaciju nužno se ograničavaju osvrtnja na domaću ostavštinu, pa u Hrvatskoj nedopustivo slabe mogućnosti detaljnog poznavanja vlastite prošlosti ili pravilnog dokazivanja svojeg kulturno-umjetničkog bića. Koliko je god povezivanje sa svijetom važno,

bojim se da se umanjuje količina očitovanja, pa i kakvoća potvrđivanja identiteta – ako hoćete, i digniteta – koje smo i u burnijim vremenima uspijevali sačuvati.

Kako je u stvari bio ustrojen prijašnji studij povijesti umjetnosti i koje razlike nalazite u sadašnjem?

Naravno, razlike su tih dvaju studija uglavito u obimu građe koja se prije izlagala, dakle i učila za ispite, a prema njoj sadašnji se – po mojem sudu – približava razini golog tečaja za opismenjavanje. Dovoljno će biti reći ono što svi čitatelji *Kvartala* znaju, a to je da je ciklus predavanja iz predmeta *Umjetnost novoga vijeka* prije tekao ciklički, obuhvaćajući i deset semestara. Slušalo ga se ustvari

sedam i nije bilo važno s kojim je sadržajem koji naraštaj započeo ili s kojim je poglavljem završio, jer je za ispit bila propisana literatura koja se redovito svladavala i jamčila znanja. K tome je živost seminara i vježbi bila itekako poticajna. Slično se i predmet *Umjetnost srednjeg vijeka* slušao tri semestra te ga se i polagalo uz učenje iz knjiga i mnoštva studija, a predavanja su bila valjana uputa njihovu svladavanju jer su se koncentrirala na vrednovanje pretpostavki i osobitosti stilova sa svime što pojedini podrazumijevaju, kako idejno, tako i formalno. Zato je profesor iznositio bitne probleme, analizirao ključne primjere i slagao ih u sustav koji nije težio potpunju obradi građe, dok su asistenti brusili spoznaje metodom trajnih vježbi. Sada je pak nastava iz jednog i drugog poglavlja svedena na po jedan semestar, doduše s podjelom na usporedne kolegije iz *Romanike* i *Gotike*, odnosno *Renesanse* i *Baroka*, s pratećim seminarima. Antika i rani srednji vijek ograničeni su na prvu godinu kao i ikonografija, u trećoj se kao glavno predaje 19. i 20. stoljeće te zaštita spomenika, a pritisak *Metodike* i sličnih kolegija nije popustio. Bitno su proširenje izborni kolegiji u obliku predavanja od drugoga semestra. Uvedeni su i češći kontrolni kolokviji, što je vrijedno pažnje, ali se glede literature preporuča ne prelaziti dvjestostinjak stranica teksta. Negdašnji je studij nemali broj studenata ipak završavao u četiri do pet godina, nastavljao s poslijediplomskim po volji kroz dvije redovne, a doktorat znanosti ostajao je u najslobodnijem izboru. Ne smije se k tome zatajiti koliki je broj studenata odustajao ni ne stigavši do diplome, ali su filtri uglavnom bili objektivni. Sada pak još ne znamo točno koji su sve rezultati nametnuto-ga ritma jer je prvi naraštaj “bolonjaca” tek u trećoj godini studija, no znanja su – među nama strogo povjerljivo – itekako manja, da ne kažem baš slabija jer se radi o mladim ljudima koji nastoje što više upiti. No ti studenti uz priličnu podršku nedoradenih propisa uglavnom žive u uvjerenju da će od nastavnika doznati sve što treba te zbog skraćene literature (da ih se ne opterećuje!) očekuju da

ih se ne ispituje ništa više negoli se istumačilo u nastavi. To i jest ključ najvećih zabluđa uz činjenice da i nema dovoljno predavača za opću i nacionalnu povijest umjetnosti, da strani jezici nisu svladani u većem obimu od negdašnjeg, da fakultet oskudijeva u broju prostorija koje su potrebne kako bi se izbjegle famozne kolizije u strogo zadržanom dvo-predmetnom studiju. Vjerojatno će se sve to usavršavati, ali se ne može izbjeći sud kako se na reformu pristalo prebrzo, pa ćemo snositi i posljedice, velim, nepovoljne za samu struku.

Autor ste izložbe *Dominikanci u Hrvatskoj, otvorene uoči Božića u Galeriji Klovićevi dvori*. U očekivanju pratećeg kataloga, kako biste saželi programsku okosnicu izložbe i analizirali njezine domete?

Moram napomenuti da tu izložbu nije iznjedrio neki znanstveno-istraživački projekt, kako bi tematika zaslužila. Izložba je programirana u dogovoru zagrebačke Galerije Klovićevi dvori i Hrvatske dominikanske provincije, a mene su samo pozvali da je upriličim u razmjerno kratkom vremenu. Tako je sa širokim krugom suradnika, provjerenih znalaca građe i sadržaja izložba pripremila njihov pregled koji stremlji sintetskom prikazu na razini današnjih spoznaja, ali i iskoračuje iz njih produblivanjem kritičkih pogleda. Siguran sam, međutim, da će završeni katalog iznijeti mnoštvo novina te ostati nezaobilazan prinos valorizaciji jednog značajnog segmenta nacionalne kulture i umjetnosti.

Ove se godine 130. godišnjica utemeljenja Odsjeka za povijest umjetnosti poklapa s 20. godišnjicom smrti profesora Milana Preloga, što bi trebalo dostojno obilježiti. O proslavi 100. godišnjice Odsjeka upravo ste Vi kao pročelnik usmjeravali znanstveni skup te su izlaganja objavljena u sedmom svesku *Radova Odsjeka za povijest umjetnosti*. S obzirom na to da odsječki časopis nije izlazio od te 1981., smatrate li da bi trebalo povezati planove o njegovoj obnovi (do kojih je dolazilo posljednjih godina) s ovim dvjema časnim obljetnicama?

U Vašem pitanju sadržano je nekoliko problema. S jedne strane, nema nikakve sumnje da bi jubilej Odsjeka trebalo obilježiti, naprosto s razloga da se znade i upamti kako je školovanje kadrova povjesničara umjetnosti u Zagrebu počelo prije negoli, primjerice, u Londonu ili Berlinu i u nekim drugim zapadnoeuropskim središtima. To je, dakako, nešto što nas obvezuje, a jednako je značajno da je od Drugoga svjetskog rata naša struka dobila više prestižnih časopisa: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, *Peristil*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, i to se nastavlja uz pojavu *Hortus Artium Medievalium* koji ispunjava itekako važnu ulogu prebacivanja na internacionalnu pozornicu, u čemu smo zaostajali. U tim sam uvjetima vjerovao kako bi zadržavanje Radova Odsjeka za povijest umjetnosti možda bilo čak suviše budući da su se drugi časopisi činili dovoljnima za plasiranje onoga što struka može proizvesti na očekivanoj vrijednosnoj razini. Zapravo iznošenja rezultata pojedinačnog rada i nisu presudna dok nije završena inventarizacija kulturnih dobara, dok još nemamo središnje kataloge spomenika, čije se dokumentiranje odavno ne obavlja institucionalno i opsežno kako bi trebalo. No u obrazovnim ustanovama postoje oblici na kojima valja inzistirati: konkretno na časopisu namijenjenom tiskanju zajedničkih radova studenata i nastavnika, skupnih radova čitavih timova, čemu su na Filozofskome fakultetu već izgrađeni dobri uzori, a i na našem Odsjeku položeni temelji.

Drugo je, dakako, pitanje obilježavanja dvadesetogodišnjice smrti profesora Preloga, koji je nastavio zalaganja profesora Gamulina, a obojica kao da nestaju iz spoznaja mlađih naraštaja jer im se struka u cjelini nije odužila. Vrijedi podsjetiti da je djelovanje Odsjeka u onoj formi u kojoj kontinuirano opstaje, zadovoljavajući potrebe zemlje za glavninom kadra povjesničara umjetnosti, ustvari otpočeo Grga Gamulin neposredno nakon Drugoga svjetskog rata i da mu se Milan Prelog brzo pridružio. Njih su dvojica držali blokove nastave najaktualnije zapadnjačke umjetnosti od kasne antike do modernog

doba, a ujedno zajednički pokrenuli Institut za povijest umjetnosti te odgojili brojne suradnike. Djelatna nazočnost tih ustanova onda je u javnosti i u društvu bila mnogo jača, dobrim dijelom zahvaljujući njihovom ugledu. Profesor Prelog posebno je zaslužan zbog postavljanja težišta na predmet zvan "Nacionalna povijest umjetnosti", iako je pokrivaio mnogo širu građu europskog jugoistoka u granicama ondašnje države i učvršćivao spoznaje o udjelu i ulozi hrvatskog tla u stvaralaštvu davnih razdoblja po općepoznatim linijama razvoja, od antičko-bizantske do zapadno-renesansne. Također je bitno pridonio uključivanju povjesničara umjetnosti u velike urbanističke planove i programe prostornog uređenja čitavog teritorija Hrvatske počevši od Jadrana, pri čemu je niz mladih sudionika tih akcija prošao izvrsnu školu oko inventarizacije spomenika iako očekivana kunsttopografija nikad nije završena. Nažalost je slaba vjera da će obrazovni sustav skraććen Bolonjskom reformom kao i preobrazba službe zaštite spomenika moći nastaviti te zadatke, koji zbilja i u načelu znače mnogo više od oduživanja predvodnicima značajne faze osamostaljivanja jedne kompleksne discipline na hrvatskome tlu.

Jedan ste od osnivača i voditelja znanstvenoga skupa Dani Cvita Fiskovića, koji funkcionira kao jedan od rijetkih redovitih plenuma struke, s osobitim obzirom na prisustvovanje mlađih istraživača, čime se osnažuje generacijski kontinuitet istraživanja. Član ste Znanstvenog savjeta Međunarodnog istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek u Motovunu kao jedan od utemeljitelja te ustanove s redovitim godišnjim kolokvijem, te član uredničkog kolegija časopisa Centra *Hortus Artium Medievalium*. Kako biste ocijenili institucionalna okupljanja struke i razmjenu iskustava domaćih i inozemnih stručnjaka na tim i drugim skupovima?

To su opće provjereni oblici ne samo održavanja živosti struke nego jednako i njezine posvemašnje aktualizacije u današnjem vremenu. Teme koje su prošle kroz ta dva fo-

ruma te pokazale nemali interes domaćih i stranih istraživača, nadasve pritjecanje mladih, u najmanju su ruku otklonile izdvojenost istraživanja hrvatske baštine od empirijskih smjerova europske znanosti i dinamičnosti njezina građenja. Nastojali smo dovoditi i studente kako bismo ih uputili u metodu rasprava, a i izbliza uveli u priređene zajedničke obilaskе krajina. Zato su višednevna sastajanja dobro primljena i ostavljaju znatne tragove. Dakle, dosadašnja iskustva – nesumnjivo pozitivna u bilo kojem smislu – nukaju na nastavljanje nečega što se potvrdilo vrijednim hvale, pa ne preostaje nego produžiti ih, uz proširivanje sadržaja i redovitije objavljivanje rezultata.

Prije nekoliko godina postali ste redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, čime je naš Odsjek stekao – uz profesorice Veru Horvat-Pintarić i profesora Vladimira Markovića – čast čak triju akademika u svojim redovima. Možete li nam reći kakve su Vaše zadaće u Akademiji, kao možda najvažnijem dijelu Vašeg profesionalnog angažmana izvan Fakulteta?

Možda bi se moglo reći da se time ispravljaju stanovita nepravda izostanka naših profesora Grge Gamulina i Milana Preloga iz reda akademika, pa se dodjela te, kako velite, časti može smatrati i donekle punijim uvažavanjem discipline povijesti umjetnosti u sadašnjosti. Pogotovo s razloga što je profesorica Vera Horvat-Pintarić inzistiranjem na produbljivanju likovnih senzibilitnosti studenata bitno obilježila moderni odgoj brojnih stručnjaka koji su izišli iz Filozofskog fakulteta u Zagrebu. S druge strane, naši zadaci unutar Hrvatske akademije u nekoj mjeri ovisе o smjerovima naših osobnih interesa i njihovu povezivanju s potrebama ustanove. Momentalno mogu kazati da smo kolega Vladimir Marković i ja uključeni u skrb o obimnoj spomeničkoj baštini koju na terenu Akademija inače drži u rukama i vjerujem da ćemo u tom pogledu postići uspjehe.

Pri kraju ovog razgovora, možete li dijagnosticirati sadašnje stanje povijesti umjetnosti u suvremenom društvu i možda ocrtati relevantne buduće zadatke struke?

Ne bi trebalo da se disciplina povijesti umjetnosti stanji samo na istraživačke zadatke, koliko god poštovali specijalizacije. Mislim da bi u tom pogledu i Odsjek sam morao nastojati – uvijek dogovorno s Institutom – na jačem sudjelovanju u planovima prostornog uređenja, u programima brige o okolišu, naposljetku u aktivnoj zaštiti bilo tzv. nepokretnih bilo pokretnih dobara. Tako se povijest umjetnosti temeljitije osmišljava, mnogi pojedinci nalaze bolju svrhu svojih nastupa. Naravno, ostaju još i muzeji i galerije, ostaju škole, čitav sustav modernog obrazovanja itd. Ali, evo, upravo zalogom profesora koji su utemeljili ovaj Odsjek nekako sam i ja bio vezan više uz polje zaštite, te općenito mislim da će biti šteta ako se ta veza prekine jer s njome struka sama, pa i naš studij, dobiva svoju punu društvenu, a time i jaču povijesnu dimenziju.

Naše čitatelje zacijelo zanimaju i Vaši budući planovi. Professore, razmišljate li možda već o odlasku u mirovinu i jeste li zamislili kakve projekte za to razdoblje?

Sada mi se čini da ću mirovinu sa zadovoljstvom dočekati i da sigurno u njoj neću mirovati. Ponekad istraživački zadaci naviru sami, kako se krećete po terenu i zapažate novine, vraćate se dokumentima i pratite literaturu, kako promišljate ili oživljavate baštinu, prodirete u njezine tajne itd., a u nekim poljima stvarate i drugačije ideje, zaokružujete ili dopunjavate osobna viđenja pojedinosti i cjelina, rješavate stare dugove ili zagonetke, dakako uvijek s ljubavlju. Ne bih mogao reći da imam neku čvrstu okosnicu budućih planova, ali da ću i vrijeme nakon napuštanja Sveučiliša ispuniti radom s kojim sam sras-tao – o tome ne dvojim. Bitno je da su sva polja koja sam doticao široka, a i da su još ostala izazovno otvorena. x